

14.2.2017

Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunta

Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunnan kokous 14.2.2017

Uudistuvan kuntatalouden kestävyys varmistettava

Kuntatalous vahvistui - näkymät kuitenkin vaikeutumassa

Vuoden 2016 tilinpäätösarviot osoittavat kuntatalouden edenneen hyvään suuntaan tilikauden tuloksen ollessa noin 0,8 miljardia euroa. Tulosta paransivat erityisesti kuntien omat, noin 0,36 miljardin euron sopeuttamistoimenpiteet sekä kilpailukyky sopimukseen liittyvien alentuneiden lomapalkkavarausten kirjautuminen vuodelle 2016.

Lukuisista menopaineista huolimatta kuntasektorin menot kasvoivat erittäin maltillisesti, keskimäärin reilun prosentin. Vaikka vuoden 2016 tilikauden tulos parani ennakoarvion mukaan lähes puoli miljardia euroa, tulos oli negatiivinen 111 kunnassa, yhteensä 0,2 miljardia euroa.

Kuntatalouden rahoituksellista tasapainoa kuvaava toiminnan ja investoinnin rahavirta parani noin puoli miljardia euroa. Lainakanta nousi 18 miljardiin euroon, mutta velkaantumisen kasvu hidastui 3,6 prosenttiin. Syömävelan osuus kuntien lainakannan muutoksesta on erittäin pieni, vuosina 2000- 2016 noin viiden prosentin luokkaa.

Kokonaistaloudellisen tilanteen epävarmuus, kilpailukyky sopimuksen vaikutukset ja lähivuosien muut tulopohja- sekä menomuutokset kuntataloudessa vaativat jatkossakin tarkkaa taloudenpitoa. Vuonna 2017 verotulojen ennakoitaan alenevan 0,7 % ja valtionosuuksien lähes 4 %. Myös menot alentuvat kilpailukyky sopimuksen, toimeentulotuen KELA siirron ja kuntien omien toimenpiteiden myötä. Verorahoituksen alentuminen yhdistettynä kuntien vuoden 2017 talousarvioissa ennakoituun investointitarpeiden kasvuun uhkaa heikentää kuntien taloutta ja kasvattaa lainanottoa.

Tässä vaiheessa näyttää, että sote- ja maakuntauudistus otetaan mukaan kehykseen ja kuntatalouden kehitysarvioon jo kuluvan vuoden keväällä. On vakiintuneiden käytäntöjen vastaista, että näin merkittävä uudistus sisällytetään ennen eduskunnan päätöksiä julkisen talouden suunnitelmaan. Esitykseen saattaa eduskuntakäsittelyssä tulla muutoksia, jotka heijastuvat myös kuntatalousohjelmaan.

Mikäli näin kuitenkin menetellään, kuntatalouden kehitysarviossa on hyvin yksityiskohtaisesti eriteltävä uudistuksen vaikutus perusuraan eli kehitykseen ilman maakuntauudistusta.

Julkisen talouden suunnitelmassa on linjattava myös kilpailukyky sopimuksen vaikutukset kuntatalouteen vuosina 2018–2020. Sote- ja maakuntauudistuksen jälkeen kilpailukyky sopimuksen menosäästöt eivät enää hyödytä kuntia vastaavilla summilla kuin mitä kilpailukyky sopimusta neuvoteltaessa arvioitiin. Tämä tulee huomioida myös mitoitettaessa uudelleen kuntatalouteen kohdistuvia vos-leikkauksia ja maksu- muutoksista aiheutuvia verotulomenetyksiä 2019–2020.

Rahoitusasematavoite tukee kuntatalouden tasapainottumista

Uudistetussa kuntien makro-ohjauksessa valtio asettaa itselleen kuntien toimintamenoja koskevan menorajoitteen sekä toteuttaa valtio-kuntasuhteen rahoitusperiaatetta. Kuntataloudelle julkisen talouden suunnitelmassa asetettu kansantalouden tilinpidon rahoitusasematavoite vuodelle 2019 on ½ prosenttiyksikön alijäämä (nettoluotonanto) suhteessa BKT:seen.

Kuntatalous on saavuttamassa hallituksen rahoitusasematavoitteen, mutta se vaatii toteutukseen pitkäjänteistä tulojen ja menojen maltillista kehitystä sekä investointitarpeet huomioivaa tulorahoitusta.

Kuntaliitto tukee kuntatalouden rahoitusasematavoitetta.

Pitkäaikaistyöttömyys, väestön ikääntyminen, perus- ja ansioturvaan tehdyt leikkaukset, kouttaminen sekä investointitarpeet aiheuttavat lisämenopaineita kuntien palveluihin ja tulonsiirtoihin. Paineet ovat suuret erityisesti työmarkkina- ja toimeentulotuessa, josta kunnat rahoittavat jatkossakin puolet. Ikäsidonnaisten sosiaali- ja terveystalouden kysynnän arvioidaan kasvavan noin prosenttiyksikön joka vuosi.

Näiden haasteiden ratkaisemisessa kilpailukyky, talouskasvu ja työllisyys ovat avainasemassa, ja ne ohjaavat myös kuntatalouden suuntaa. Myös julkista taloutta tervehtyvien rakenteellisten uudistusten jatkaminen on tärkeää, mutta onnistuessaankin ne vaikuttavat vasta vuosien päästä.

Rahoitusperiaate kiinteästi mukana uudistuksissa

Valtio-kuntasuhdetta määritellään keskeisesti perustuslaistamme johdetun rahoitusperiaatteen kautta. Valtion on huolehdittava siitä, että kunnilla on ennen maakuntauudistusta ja sen jälkeen riittävät voimavarat kunnille määrättyjen tehtävien hoitamiseen.

Rahoitusperiaate on pidettävä keskeisenä lähtökohtana kuntia koskevien uudistusten toimeenpanossa sekä maakuntien ohjauksessa.

Tässä vaiheessa oli syytä käynnistää myös kuntien rahoitus- ja valtionosuusuudistuksen valmistelu.

Maakuntatalousohjelma täydentämään julkisen talouden suunnitelmaa

Maakuntauudistus muuttaa julkisen talouden suunnitelmaa sekä sen kautta tapahtuvaa julkisen talouden kokonaisuohjausta. Muutosten yksityiskohdista ei ole kuitenkaan tässä vaiheessa vielä tarkkaa näkemystä. Vuodesta 2019 eteenpäin maakuntien talous tulee kuitenkin osaksi julkisen talouden suunnitelmaa.

On luontevaa, että hallituksen linjausten mukaisilla itsehallinnollisilla maakunnilla on kuntia vastaava taloussuunnittelun kehys, jossa tarkastellaan maakuntien talouden kehitysnäkymiä ja valtion toimenpiteiden vaikutuksia.

Maakuntatalous muodostaa erittäin merkittävän osan julkisesta taloudesta. Maakuntien talouteen kohdistuu myös hyvin suuret kustannuspaineet ja toisaalta hyvin suuret odotukset kustannusten kasvun pienentämisestä. Tämän vuoksi maakuntatalouden tulee saada julkisen talouden suunnitelmassa näkyvä rooli.

Julkisen talouden suunnitelmassa tuleekin ottaa käyttöön uusi kuntatalousohjelma kaltainen maakuntatalousohjelma.

Kuntaliiton mielestä maakuntien toiminnan ja talouden on oltava riittävän itsehallinnollista, minkä vuoksi sitä ei voi niputtaa osaksi valtiontaloutta vaan pikemminkin osaksi paikallishallintoa.

Kuntaliitto pitää maakuntien talouden ohjaamiseksi esitettyjä kriteerejä liian tiukkoina. Ne saattavat johtaa siihen, että maakunnat joutuvat hyvin herkästi arviointimenettelyyn. Mekaaniset ja liian tiukat kriteerit rajoittavat pitkäjänteistä ja tarkoituksenmukaista talouden ja toiminnan suunnittelua.

Maakuntatalousohjelmalla voidaan osaltaan varmistaa, että yleiskatteellisuus säilyy maakuntien rahoituksen lähtökohtana. Itsehallinnollisten maakuntien rahoituksen tulee jatkossa perustua maakuntien omiin varoihin.

Sote – ja maakuntauudistus

Kuntaliiton näkemykset maakuntauudistuksesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisuudistuksesta on koottu muistioon, joka esiteltiin Kuntatalouden ja -hallinnon neuvottelukunnassa 19.1.2017.

Muistion mukaan merkittävimmät uudistukseen liittyvät epäkohdat koskevat maakuntien itsehallinnon kapeutta, maakuntien talouden liian tiukkaa ohjausta, maakuntien ja kuntien yhteistyötä ja rajapintoja, maakuntien ja kuntien välisiä omaisuusjärjestelyjä sekä sote-palveluiden järjestämisen ja tuottamisen eriyttämistä, yhtiöittämisvelvollisuutta sekä eräiden yhtiöiden osakkeiden omistamiskieltoa.

Kuntaliitto on huolissaan siitä, että sosiaali- ja terveystalouden uudistuksessa on yhä ratkaistavana merkittäviä yksityiskohtia. Yksi olennainen kysymys on siirtymävaiheen kustannusten kattaminen, johon ei ole kehityksessä juurikaan varauduttu. Siirtymävaiheen kustannuksia aiheuttavat esimerkiksi palkkaharmonisointi, ICT-investoinnit ja uudistuksen valmistelutyö. Muutosvaiheen kustannusten vuoksi pidemmällä aikavälillä tarvitaan suurempia säästöjä, jotta nettona päästään kolmen miljardin euron säästötavoitteeseen.

Valtion rahoitus sote-muutostukeen väliaikaishallinnolle on riittämätön ja uhkaa koko sote- ja maakuntauudistuksen käynnistämistä syksyllä 2017. Valtion määrärahan tulee kattaa lakisäänteisen väliaikaishallinnon kustannukset. Vuoden 2017 osalta rahoitusta on kohdennettava myös esivalmisteluvaiheen kustannusten kattamiseen, koska esivalmistelusta on säädetty hallituksen päätöksillä ja ministeriöiden normiohjauksella.

Vuoden 2017 valmistelun osalta kustannukset ovat noin 33 miljoonaa euroa. Valtion talousarviossa väliaikaishallinnon rahoitukseen on varattu 9 miljoonaa euroa ja vain 0,8 miljoonaa euroa esivalmisteluvaiheeseen. Rahoitusvajausta on siten noin 23 milj. euroa. Vuoden 2018 rahoituksen ainoa mahdollisuus on valtion budjettirahoitus, koska kuntia ei voi velvoittaa rahoitusvastuuseen ilman lakivelvoitetta ja lisärahoitusta.

Kunnissa tehdään kuitenkin valtava määrä maakuntauudistukseen liittyvää valmistelutyötä, joka on pois kuntien muusta toiminnasta. Tähän mennessä työtä ei ole korvattu kunnille millään tavalla. Kuntien transaktiokustannukset on selvitettävä pikaisesti, ja valtion on osallistuttava kustannusten rahoittamiseen.

Valtion vuoden 2017 vajaan 10 miljoonan euron budjettirahoituksesta on saatava kiireellisesti tieto maakuntiin. Samalla on arvioitava, miten noin 23 miljoonan euron rahoitusvaje rahoitetaan.

Muutuskustannusten yhteismäärästä on esitettävä kokonaisarvio ja se tulee resurssoida mukaan lukien uudistuksen valmisteluun liittyvät kuntien kustannusten korvaukset.

Sosiaali- ja terveysministeriö ja valtiovarainministeriö ovat lähettäneet sote-uudistukseen liittyvän valinnanvapauslain luonnoksen lausunnon 31. tammikuuta 2017. Kuntaliitto työstää lakiluonnoksesta parhaillaan lausuntoa.

Tämän vuoden sote-asiakasmaksu-uudistus on merkityksellinen maakuntien talouden kannalta. Se ei ainakaan saa olla asiakasmaksukertymää pienentävä. Pikemminkin uudistuksen tavoitteeksi tulee kirjata, että asiakasmaksu-uudistuksen tulee vahvistaa kunta/maakuntataloutta.

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi ja hallitusohjelman mukaiset ammatillisen koulutuksen säästöt

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformin on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2018 alussa. Lisäksi toisen asteen ammatilliseen koulutukseen kohdentuu rakenteellisista uudistuksista 190 miljoonan euron säästötavoite, joka toteutetaan jo vuonna 2017.

Kuntaliitto ei ole pitänyt tarkoituksenmukaisena menettelyä, jossa toisen asteen ammatillisen koulutuksen rakenteellisen uudistuksen säästöt toteutettiin ennen kuin rakenteelliset uudistukset mahdollistava lainsäädäntö tulee voimaan. Ammatillisen koulutuksen reformin tulee antaa koulutuksen järjestäjille tosiasialliset mahdollisuudet säästöjen toteuttamiseen.

Toisen asteen ammatillisen koulutuksen reformi on merkittävä myös kuntien näkökulmasta, koska kunnat rahoittavat asukaskohtaisen rahoitusosuuden kautta yli 60 % ammatillisen koulutuksen kokonaisuudesta. Kuntien rahoitusosuus on noin 1,2 miljardia euroa, valtion rahoitusosuuden ollessa noin 0,7 miljardia euroa. Lisäksi lähes 90 % ammatillisen peruskoulutuksen opiskelijoista opiskelee kuntien, kuntayhtymien ja kuntaomisteisten koulutusosakeyhtiöiden oppilaitoksissa.

Kuntaliitto katsoo, että kuntien ja valtion tulee jatkossakin yhdessä vastata toisen asteen ammatillisen koulutuksen rahoituksesta nuori- ja soikäluokkien osalta. Kuntien tulee voida järjestää ammatillista koulutusta joko omana toimintanaan tai yhdessä toisten kuntien kanssa. Toimintalainsäädännössä kunnille ammatillisen koulutuksen järjestäjinä tulee taata riittävä paikallinen päätösvalta.

Luonnoksessa hallituksen esitykseksi eduskunnalle laiksi ammatillisesta koulutuksesta on merkittäviä kunnille ja koulutuksen järjestäjille kustannuksia lisääviä tehtäviä. Näitä ovat mm. henkilökohtaistamisen laajentuminen kaikkia opiskelijoita koskevaksi sekä yhteisten ja vapaasti valittavien tutkinnon osien sisällyttäminen kaikkiin perustutkintoihin.

Kunnille ja ammatillisen koulutuksen järjestäjille tulee uusissa ja laajentuvissa tehtävissä varata sadan prosentin valtionosuus uusien ja laajentuvien tehtävien hoitamiseen, ellei valtionosuustehtäviin tehdä vastaavan suuruisia vähennyksiä.

Oletetut kustannussäästöt perustuvat pääosaltaan ns. dynaamisiin vaikutuksiin, joista merkittävin on ennakoitu työpaikalla tapahtuvan koulutuksen lisääntyminen.

Nykyisten säädösten kunnat ja valtio vastaavat ammatillisen peruskoulutuksen rahoituksesta ja valtio vastaa ammatillisen lisäkoulutuksen ja työvoimakoulutuksen julkisesta rahoituksesta.

Kunnilla suuri vastuu työttömyyden selättämisessä

Työllisyys- ja yrityspalveluiden järjestämisvastuu siirretään valtiolta maakunnille vuoden 2019 alusta lukien. Siirron yhteydessä on tärkeitä varmistaa jatkossakin kuntien rooli ja panostukset niin työllisyyden kuin elinkeinojen edistämiseen.

Kuntien panostukset työllisyyden edistämiseen kohoavat lähes 800 miljoonaan euroon ja ovat joillain kaupunkiseuduilla samaa suuruusluokkaa tai jopa suuremmat kuin valtion työllisyydenhoidon resurssit.

Työllisyyden hoidon järjestämisvastuun siirron tulee mahdollistaa alueellisesti toimivat ratkaisut eri puolilla maata. Maakunnalla ja alueen kunnilla tulee olla mahdollisuus sopia työllisyyden hoidon järjestämisestä ja tuottamisesta keskenään parhaaksi katsomallaan tavalla. Eri-tyyppisen tärkeitä tämä on suurimmilla kaupunkiseuduilla.

Jo olemassa olevia hyviä käytäntöjä ei tule purkaa, vaan niitä on kehitettävä ja syvennettävä yhdessä muiden toimijoiden kanssa.

Työllisyyspalveluiden jako viranomaistehtäviin ja palveluihin on kuntien tulevan roolin kannalta keskeinen. Harkinnanvaraisuus on viranomaistoiminnan ydin ja sitä ei tule kasvupalveluja määriteltäessä rajata liian kapeaksi. Uudistuksessa kunnille tulee mahdollistaa työllisyyspalveluiden koordinaattorooli ja siihen liittyvä työllisyyttä edistävien palveluiden ja kasvupalveluiden yhdistäminen.

Kuntien mahdollisuus koordinaattorooliin on erityisen tärkeä kaupunki-seuduilla. Sitä ei mitenkään voida korvata pelkästään markkinamekanismia kehittämällä. Kunnat ovat toiminnallaan osoittaneet kykenevänsä sovittamaan yhteen alueensa työllisyyden edistämiseen tarvittavat toiminnot ja resurssit. Tätä voimavaraa ei tule vaarantaa.

Työvoima- ja yrityspalvelujen alueelliset kokeilut

Nyt käynnistynyt kokeilu on jatkoa edellisen hallituksen työllisyyden kuntakokeilulle, jossa oli mukana 61 kuntaa. Työ- ja elinkeinoministeriön seuranta tutkimuksen loppuraportin mukaan työllisyyskehitys kokeilukunnissa oli suotuisampaa kuin verrokkikunnissa. Tämä siitäkkin huolimatta, että kokeiluun varatuista määrärahoista käytettiin vain noin puolet. Tutkimuksen vahvana suosituksena oli kuntakokeilujen jatkaminen.

Uusi kokeilu käynnistyi vuoden 2017 alusta lukien ja siihen valittiin 9 hanketta, joista 3 on maakunnallista ja 6 on kahden tai useamman kunnan alueella toteutettavaa kokeilua. Kokeilualueet kattavat yhteensä 84 kuntaa.

Kokeiluun kuuluvilla kuntien, valtion ja muiden toimijoiden palveluilla vahvistetaan kasvua, yrittäjyyttä sekä alueiden työllisyyttä ja elinvoimaisuutta tavoitteena 10 prosentin kustannussäästö työttömyyden julkiselle taloudelle aiheuttamiin kustannuksiin. Kokeilusta saadaan informaatiota siitä, millaisia vaikutuksia kunnan roolin vahvistamisella on työllisyyden hoitoon ja millaisia ovat kuntien ja alueiden mahdollisuudet vastata työllisyyden hoidon haasteisiin. Kokeilun tulosten perusteella on myös mahdollisuus arvioida käytännön työnjakoa maakuntien ja suurten kunnallisten toimijoiden kesken.

Kokeilulainsäädäntö tulee saada mahdollisimman pian hyväksytyksi, kokeilut kunnolla eteenpäin ja kokeilussa kehitetyt toimitatapoja ja -malleja hyödyntää myös tulevassa maakuntamallissa. Kokeilut tuovat merkittävää lisäarvoa ja lisäinformaatiota maakuntamalliin siirtymisen tueksi.

Työllistymistä edistävä moniammatillinen yhteispalvelu (TYP) säilytettävä

Laki työllistymistä edistävästä yhteispalvelusta tuli voimaan 1.1.2015. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu (TYP) on yhteistoimintamalli, jossa kunta, TE-toimisto ja Kela yhdessä arvioivat työttömien palvelutarpeet, suunnittelevat heille työllistymisen kannalta tarkoituksenmukaiset palvelukokonaisuudet sekä vastaavat työllistymisprosessiin etenemisestä ja seurannasta. TYP-yhteispalveluverkostoja on 33 ja TYP-palvelua on tarjolla kaikissa Manner-Suomen kunnissa.

Kuntaliitto pitää tärkeänä TYP-toiminnan jatkumista. TYP-lakia ei tule kumota, vaan se pitää päivittää uuteen toimintaympäristöön sopivaksi.

Markkinaehtoisuuden periaate sopii hyvin suureen osaan työllisyyspalveluista ja erityisesti työnhakijoille, joiden työmarkkinakelpoisuus on riittävä. Sen sijaan se on vaikeasti sovitettavissa yhteen pidempään työmarkkinoilta poissaolleiden työnhakijoiden palveluihin, jota kokonaisuutta TYP osaltaan hoitaa.

Työmarkkinatuen muuttaminen kuntien aktivointikäyttöön

Hallitus on määritellyt tavoitteeksi nopeuttaa työn vastaanottamista, lyhentää työttömyysjaksoja, parantaa työllistymisedellytyksiä ja alentaa rakenteellista työttömyyttä. Kuntien maksamat rahoitusosuudet työmarkkinatukimaksuista kannattaisi antaa niille kunnille, jotka haluavat muuttaa maksamansa "passiivirahan" aktiiviksi ja joilla on kykyä järjestää kyseisellä rahoitusosuudella vaikeammin työllistyville työllisyyttä edistäviä palveluja.

Ottaen huomioon kuntien elinkeino- ja työllisyysvastuun on perusteltua, että kunnat jatkossakin vastaavat työmarkkinatuen rahoituksesta. Kuntien tehtävät työllisyyden hoidossa eivät ole muuttumassa tavalla, joka puoltaisi tehdyn työmarkkinatuen rahoitusvastuun jaon muuttamista.

Myös alueellisten kokeilujen tulokset sekä kasvupalvelu-uudistuksen sisältö ja sen vaikutukset eri toimijoiden rooleihin ja tehtäviin on oltava tiedossa ennen mahdollisia uusia päätöksiä.

Maahanmuuttajien kotouttaminen

Oleskeluluvan saavien turvapaikanhakijoiden määrän huomattava kasvu aiheuttaa lisärahoitustarvetta kotouttamistoimiin kunnissa. Kotouttamisen haasteisiin on pyrittävä vastaamaan joustavilla, maahanmuuttajan nopeaa työllistymistä tukevilla malleilla. Myönteisen päätöksen saaneita henkilöitä tulisikin ohjata sellaisiin kuntiin, joissa on tarjolla kuntapaikka sekä mahdollisuus kotoutumiskoulutukseen ja työllistymiseen.

Kunnat järjestävät kotouttamispalveluja erityisesti kuntaan muuton alkuvaiheessa kunnille maksettavilla laskennallisilla korvauksilla. Valtio maksaa kunnille laskennallisia korvauksia kiintiöpakolaisten ja oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden vastaanottamisesta.

Tällä hetkellä valtion maksamat laskennalliset korvaukset kunnille ovat 6 845 euroa vuodessa alle 7-vuotiaasta ja 2 300 euroa vuodessa 7 vuotta täyttäneestä henkilöstä. Korvauksia maksetaan kunnille kiintiöpakolaisista neljän vuoden ajan ja muiden henkilöiden osalta kolmen vuoden ajan.

Laskennallisten korvausten taso määriteltiin vuonna 1993. Sen jälkeen niitä on korotettu kaksi kertaa. Vuonna 2010 korvauksia korotettiin kymmenellä prosentilla ja vuonna 2011 korotettiin yli 7-vuotiaista maksettavaa korvausta kymmenellä prosentilla. Tilastokeskuksen julkisten menojen hintaindeksin mukaan kuntien sosiaalitoimen kustannukset ovat 1993–2014 nousseet 75,9 %. Jotta korvaustaso vastaisi vuoden 1993 jälkeen tapahtunutta kustannusten nousua sosiaalitoimessa, tulisi laskennallisten korvausten alle 7-vuotiaiden osalta olla 10 946 euroa vuodessa ja 7 vuotta täyttäneiden osalta 3 342 euroa vuodessa.

Kuntaliitto pitää tärkeänä, että laskennalliset korvaukset korotetaan vastaamaan kustannuksia. Kunnilta saadun palautteen mukaan laskennallisten korvausten taso ei ole riittävä.

Maakuntauudistuksessa ELY-keskusten ja TE-hallinnon kotouttamistehtävät sekä sote-palvelut siirtyvät maakunnalle. Kunnan rooli kotouttamisessa säilyy vahvana erityisesti maassa olon alkuvaiheessa. On huolehdittava siitä, että kunnille jatkossa osoitetaan tarvittavat voimavarat kotouttamiseen. Maakunnille on turvattava riittävät resurssit kotoutumiskoulutuksen järjestämiseen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon kotouttaviin palveluihin.

Laittomasti maassa olevien sosiaali- ja terveydenhuolto

Vuonna 2015 Suomeen saapui 32 476 turvapaikanhakijaa, ja vuonna 2016 aikana heitä saapui noin 5 500. Vuosien 2015–2016 aikana Maahanmuuttovirasto on tehnyt noin 34 000 turvapaikkapäätöstä, joista kielteisiä on 14 551 (43%). Vastaanottojärjestelmässä on 20 450 henkilöä, joista 11 365 kielteisen päätöksen saanutta. Näistä muutoksenhaun alaisia on 9451, maasta poistuneita on 9224. Vastaanottojärjestelmästä on kadonnut 3824 turvapaikanhakijaa. Vastaanoton piiristä poistuneista kadonneiden osuus tällä hetkellä on noin 19 %.

Kaikkia kielteisen päätöksen saaneita ei pystytä palauttamaan kotimaahansa eivätkä he tule palaamaan vapaaehtoisesti. Kaikkien kielteisen päätöksen saaneiden olinpaikkaa ei tiedetä. On selvää, että Suomeen tulee jäämään suuri määrä laittomasti maassa olevia henkilöitä. Tarkkaa lukumäärää ei voida arvioida.

Kuntaliitto on erittäin huolestunut siitä, että Suomeen on syntynyt väestöryhmä, joka elää järjestäytyneen yhteiskunnan ulkopuolella.

Maahanmuuton ministerityöryhmä on julkistanut toimenpidesuunnitelman laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden sosiaali- ja terveydenhuollosta. Suunnitelman mukaan laittomasti maassa olevalle henkilölle turvataan oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon.

Näistä tehtävistä huolehtivat kunnat. Valtio korvaa kunnille aiheutuneet kustannukset täysimääräisesti.

Valtionavustuksen myöntämisestä, maksamisesta ja käytöstä säädettäisiin asetuksella. Tällä hetkellä valtio ei erikseen korvaa kunnille laittomasti maassa oleskelevien henkilöiden sosiaalipalveluja, vaan ne sisältyvät kunnan peruspalvelujen järjestämiseen maksettavaan valtionosuuteen. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan vuonna 2017 tullaan säätämään asetuksella kuntien kustannusten korvaamisesta kiireellisistä sosiaalipalveluista.

Kunnille tulee välittömästi korvata laittomasti maassa oleskelevien sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen kustannukset täysimääräisesti. Valtion tulee valmistella mahdollisimman nopeasti sosiaali- ja terveysministeriön mainitsema asetus kuntien kustannusten korvaamisesta erityisesti kiireellisistä sosiaalipalveluista ja lastensuojelupalveluista.

Kuntia tulee ohjeistaa valtakunnallisesti siitä, miten laittomasti maassa oleskelevien sosiaali- ja terveystalvet sekä oppivelvollisuusikäisten lasten opetus järjestetään. Valtion tulee myös ohjeistaa kuntia siitä, miten kauan laittomasti maassa oleskeleville palveluja tarjotaan.

Kunnallinen jätehuolto, jätehuollon sidosyksikkösääntely ja vastuunjako

Hallitusohjelmassa on linjattu, että kunnille jätelaissa annetut yksinoikeudet rajataan asumisessa syntyviin jätteisiin alueelliset erityispiirteet huomioiden. Uudessa hankintalaissa on sidosyksikön muihin kuin omistajiin kohdistettua toimintaa rajattu 5 prosenttiin ja 500 000 euroon vuodessa 1.1.2019 lukien. Jätehuoltoon säädettiin oma rajansa, 15 %, aina vuoden 2017 loppuun, jotta jätelain osalta ehditään valmistella poikkeava, mahdollisesti korkeampi ulosmyyntiraja.

Nykyisen vastuunjaon pohjalta kunnat ovat tehneet mm. satojen miljoonien investointeja jäte-teen energiahyödyntämiseen ja sitoutuneet pitkällä toimitusajoilla toimittamaan vastuupiiriinsä kuuluvia jätteitä ko. käsittelyyn. Vastuupiirin supistaminen sekä hankintalain sidosyksikkösääntelyn kiristyminen johtavat kuntatalouden kannalta mahdottomaan yhtälöön, koska sovitut kustannusvastuut pysyvät jätevirtojen hävitessä.

Yhdyskuntajätehuollon esitetty yksityistäminen johtaisi kunnallisen jätehuoltotoiminnan vaarantumiseen, aiheuttaisi merkittäviä markkinahäiriöitä jätehuollon markkinoilla sekä nostaisi kustannuksia. Pienten jätteenkuljetusyritysten toimintaedellytykset heikentyisivät, koska ne ovat tukeutuneet kuntien käsittelypalveluihin. Myös syrjäseutujen elinkeinoelämän jätehuolto joutuisi vaikeuksiin palveluntarjonnan romahtamisen johdosta.

Kuntien jätehuolto on pystynyt turvaamaan jätehuollon palvelut kuntalaisille kohtuulliseen hintaan sekä julkisille palvelutehtäville ja toissijaisesti yrityksille koko Suomen kattavasti, niin kaupungeissa kuin maaseudullakin. Tämä on tärkeää myös kansallisen huoltovarmuuden kannalta.

Kuntavastuun supistaminen ja tarpeettoman kireä sidosyksikkösääntely eivät edistä kiertotaloutta, vaan vaikuttavat päinvastoin negatiivisesti jätehuoltoinfraan investointihalukkuuteen ja siten kierrätyksen edellytysten heikkenemiseen sekä johtavat pahimmillaan kunnallisverovaroin subventoituun kuntien jätehuoltoon.

Kuntaliitto katsoo, että ehdotettu vastuupiirin supistaminen yhdistettynä hankintalain mukaiseen sidosyksikkösääntelyyn johtaisi kuntatalouden kannalta yhtälöön, jossa sovitut kustannusvastuut pysyvät jätevirtojen pienentyessäkin ja kohdistuvat haitankärsijöinä kuntalaisiin jätteenkäsittelyn kustannusten nousuna. Kapasiteettivajauksesta aiheutuvat kustannukset voivat nousta merkittäviksi, kun korvaavaa kapasiteettia ei saada hankittua. On ensiarvoisen tärkeää turvata jätelain-säädännössä säädettävällä jätehuollon vähintään 15 %:n ulosmyynti-prosentilla yhdyskuntajätehuollon toimintaedellytykset.

Liikenneverkko, joukkoliikenne ja lakisääteiset henkilökuljetukset

Parlamentaarisen liikenneverkkotyöryhmän asettaminen liikenneverkon ylläpitoon ja kehittämiseen sekä päästövähennyskeinojen määrittelyyn on erittäin tervetullutta. Vaikka työryhmän päähuomio on valtion väylissä, niin mahdollisia keinoja ja liikennejärjestelmän toimivuutta tulee tarkastella kokonaisuutena. Ratkaisujen tulee tukea myös kuntien, kaupunkiseutujen ja alueiden yhdyskuntasuunnittelun ja liikennejärjestelmän tavoitteita. Isojen kaupunkiseutujen kannalta MAL-prosessien ja sopimisen jatkuvuus valtion kanssa on tärkeää.

Liikenneverkon rahoituksen pitkäjänteistämiseksi tulisi pohtia myös tienpidon ohjelmoinnin ja budjettikäytännön kehittämistä, jotta korjausvelkaa voitaisiin hoitaa hallitusti. Eduskunta voisi esimerkiksi päättää yli hallituskausien kestävästä infraohjelmasta, jota hallitukset voisivat osaltaan tarkentaa. Infraohjelmaa voitaisiin hallinnoida oman kehysmenettelyn kautta.

Hinnoittelun painopisteen siirtäminen yhä enemmän auton omistamisesta autonkäyttöön on kannatettava periaate. Autokannan uudistumisen vauhdittaminen tulee tehdä ympäristönäkökulmaa painottaen siten, ettei samalla tulla kannustaneeksi autoilun lisäämiseen. Myös tienkäyttömaksujen käyttöä liikkumisen ohjaukseen ja hankkeiden rahoituspuhjan vahvistamiseen kannattaa edelleen selvittää.

Kaupunkiseutujen tienkäyttömaksuille tulisi luoda lainsäädännölliset edellytykset, jotta maksuja voidaan niin päätettäessä kokeilla tai ottaa käyttöön esimerkiksi osaksi MAL-pakettien rahoitusta.

Lain mukaan valtio vastaa tienpidon kustannuksista. Kunnat kuitenkin osallistuvat tienpidon kustannuksiin sopimusmenettelyn kautta. Kunnat vastaavat kadunpidosta, tukevat yksityisten kunnossapitoa, vastaavat tietyistä lakisääteisistä henkilökuljetuksista ja rahoittavat avointa joukkoliikennettä. Menoja on siirtynyt kuntien vastattavaksi valtion rahoituksen vähentymisen tai riittämättömyyden takia. Liikenteen verotulot menevät kuitenkin kokonaisuudessaan valtiolle.

Muutokset eivät saa lisätä kuntien paineita osallistua tienpidon rahoitukseen tai asettaa kuntia eriarvoiseen asemaan. Vaihtoehtoiset rahoitusmallit ovat käyttökelpoisia, kun ne tehdään täysin vapaaehtoiselta pohjalta.

Joukkoliikenteen valtionrahoituksen ostovoima on jo vuosia heikentynyt, eikä sitä ole enää varaa yhtään heikentää. Linja-autoliikenteen järjestäminen on vyörynyt monin paikoin ELY-keskuksilta kuntien kontolle. Todennäköisesti liikennekaaren myötä markkinaehtoisen liikenteen nopeat muutokset ja lopetukset lisäävät edelleen kuntien paineita kalliisiin suorahankintoihin, esim. koulukuljetuksissa. Junaliikenteen tukemisessa tulisi päästä nykyistä pitkäjänteisempään ratkaisuun, vaikka junaliikennettä ollaan avaamassa kilpailulle. Junaliikenteen äkilliset heikennykset vievät pohjaa kuntien maankäytön kehittämiseltä ja elinkeinopolitiikalta.

Maakuntaudistuksessa lakisääteiset sote-kuljetukset siirtyvät kunnilta ja Kelalta maakunnille, samalla kun esimerkiksi koulukuljetukset säilyvät kuntien tehtävänä. Uudistuksessa on erittäin tärkeää mahdollistaa kuntien ja maakuntien yhteishankinnat, joustavat yhteistyömallit ja -rakenteet sekä tehtävistä sopiminen henkilökuljetuksissa ja avoimessa joukkoliikenteessä. Näin mahdollistetaan kuljetusten järkevä ja kustannustehokas koordinaatio sekä estetään kuljetusten eriytyminen ja kustannusten nousu. Uudistuksessa tulee hyödyntää kuntien ja sairaanhoitopiirien aikaansaamia hyviä yhteistyörakenteita sote-toimintoja tukevien kuljetusten organisoinnissa.

Markkinaehtoisen liikenteen nopeat muutokset tulevat lisäämään kuntien paineita kalliisiin suorahankintoihin. Junaliikenteen tukemisessa tulisi päästä nykyistä pitkäjänteisempään ratkaisuun, vaikka junaliikennettä ollaan avaamassa kilpailulle.

Maakuntaudistuksessa on erittäin tärkeää mahdollistaa kuntien ja maakuntien yhteishankinnat, yhteistyörakenteet ja tehtävistä sopiminen henkilökuljetuksissa ja myös avoimessa joukkoliikenteessä.

Asuminen

Kohtuuhintainen asuntotarjonta on riittämätöntä etenkin pääkaupunkiseudulla. Kesäkuussa 2016 solmitut MAL-sopimukset luovat edellytyksiä kohtuuhintaisen asuntotuotannon ylläpitämiselle vuoden 2019 loppuun. Sopimukset heijastuvat talousarvioon, joka käyttöavustuksin edistää ARA-ehtoisen tuotannon toteutumista.

Kuntaliitto katsoo, että pysyvästi kohtuuhintaista vuokra-asuntotuotantoa tulee edistää rahoitusehtoja keventämällä. Hallitus pyrkii lisäämään vuokra-asuntojen kokonaistuotantoa kohdistamalla valtiontukea yksityiseen, väliaikaisesti vuokrauskäytössä olevaan asuntotuotantoon. Kokonaistavoite jää kuitenkin toteutumatta, jos kohtuuhintaisen tuotannon osuus lähtee samaan aikaan laskuun. Tämä tulee estää asettamalla sen rahoitusehdot oikealle tasolle.

Julkisen talouden tehtävien ja velvoitteiden vähentäminen tärkeää

Pääministeri Sipilän hallitusohjelmassa linjattiin, että julkiseen talouteen tavoitellaan vuoteen 2029 mennessä yhden miljardin euron säästöjä kuntien tehtäviä ja velvoitteita karsimalla. Hallituskauden alkuvuosina tavoite laajennettiin koko julkiseen sektoriin. Tähän mennessä tavoitteesta on saavutettu noin 400 miljoonan euroa.

Tavoite vähentää julkisen sektorin tehtäviä ja toimintaa ohjaavia normeja vähintään miljardilla eurolla on tässä taloudellisessa tilanteessa erittäin tärkeä.

Poistettavien tehtävien ja velvoitteiden listausta on hankala tehdä ilman kokonaisvaltaista lainsäädännön perkaamista. Tehtävien vähentämisen pitää edetä järjestelmällisesti siten, että kaikkien hallinnonalojen lainsäädäntö (lait, asetukset ja alemman asteiset normit) ja muu ohjaus kuten suositukset käydään läpi, ja samalla perataan pois kuntien toimintaa yksityiskohteisesti sitovat normit. Tällaisia ovat esimerkiksi määräaikoja ja mitoituksia koskevat normit, kelpoisuusehdot sekä lupamenettelyjen keventäminen.

Kuntaliitto korostaa julkisen talouden tehtävien ja kuntien velvoitteiden vähentämisen merkitystä osana julkisen talouden normaalia kokonaisuudesta. Kuntien tehtävien määrä supistuu maakuntauudistuksen yhteydessä kuitenkin huomattavasti. Tämä tulee huomioida lisäpäätöksiä tehtäessä.